

Het boek van de doodgraver

Oliver Pötzsch

Het boek van de doodgraver

Wenen, 1893. De gasverlichte straten worden geteisterd
door een meedogenloze seriemoordenaar.

ISBN 978-90-225-9448-3
ISBN 978-94-023-1780-0 (e-book)
NUR 330

Oorspronkelijke titel: *Das Buch des Totengräbers*
Vertaling: Jeannet Dekker
Omslagontwerp: Wil Immink Design
Omslagbeeld: Gustav Veith, *Wien – Gesamtansicht von Süden*, 1873, Wien Museum
Zetwerk: Mat-Zet bv, Huizen

© 2021 Ullstein Buchverlage GmbH, Berlijn
© 2021 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Voor mijn betovergrootvader Max Kuisl (1861-1924),
die ergens in São Pedro, Brazilië, begraven ligt.
Hij was een jonge arts in de tijd dat dit boek zich afspeelt
en tijdens het schrijven heb ik vaak aan hem gedacht.*

*Es lebe der Zentralfriedhof und alle seine Toten.
Der Eintritt ist für Lebende heut ausnahmslos verboten.
Weil der Tod a Fest heut gibt, die ganze lange Nacht.
Und von die Gäst ka anziger a Eintrittskartn braucht.*

– WOLFGANG AMBROS

Lang leve het Zentralfriedhof, en ook al zijn doden,
Vandaag is voor de levenden de toegang streng verboden.
Omdat de dood een feest geeft, de hele lange nacht,
En van geen enkele gast nog entree wordt verwacht.

*Uit de Almanak voor doodgravers door Augustin Rothmayer,
geschreven te Wenen, 1893*

Er is waarschijnlijk geen lot dat de mens meer vreest dan de schijndood. De oorzaken zijn talrijk: dronkenschap of ophanging, bedolven worden in een mijn of door een lawine, maar ook vergiftiging, tetanus of een zeer hoge koorts. Telkens weer gaan er verhalen over mensen die schijndood zijn begraven. Men spreekt over geklop op het deksel van de kist, van vertwijfelde kreten op het kerkhof. Veel van deze levend begraven lieden worden later opgegraven en dan blijkt dat ze in een ongewone houding liggen, alsof ze vóór hun dood uit alle macht hebben geprobeerd om zichzelf te bevrijden.

Wie wil vaststellen of een dode werkelijk dood is, kan in de voetzolen prikken, een gloeiend stuk ijzer tegen het lichaam drukken of het vermeende lijk met kokend water overgieten om te kijken of er blaren op de huid verschijnen. Bij twijfel kan er ook met een dun scherp mes in het hart worden gestoken, een methode die door sommige artsen wordt aanbevolen of toegepast. Door een dergelijk onderzoek kan de schijndode onvoorstelbaar veel leed worden bespaard.

Hoelang een mens in een doodskist kan overleven, wordt bepaald door de verhouding tussen de inhoud van de kist en de longcapaciteit, maar we kunnen uitgaan van veertig minuten tot hoogstens een uur. Zelf heb ik slechts één uitzondering op deze regel mogen waarnemen, een geval dat ongetwijfeld het wonderlijkste uit mijn loopbaan tot nu toe is...

Proloog

De man in de doodskist deed zijn ogen open en hoorde dat hij werd begraven.

Doffe woordflarden drongen tot in zijn graf door, onderbroken door het geweeklaag en het gehuil van een vrouw. Hij dacht te weten wie daar huilde en zijn hart zwol op van verlangen.

In tegenstelling tot wat hij had verwacht rook het niet vies in de kist. Het verse vurenhout verspreidde de geur van hars, en door de smalle spleten tussen het vastgespijkerde deksel en de wanden stroomde nog wat frisse lucht naar binnen. Ook drong er een zwak, amper waarneembaar straaltje licht de kist in. Nu was er boven hem een diepe stem te horen. De man in de doodskist kon niet precies verstaan wat er werd gezegd, maar het moest beslist iets goeds zijn, woorden die de aanwezigen duidelijk maakten dat hij een waardevol mens was geweest. Waarom hadden ze dergelijke dingen niet over hem gezegd toen hij nog leefde?

Maar wat dacht hij nu? Hij leefde toch nog...

Hij had een fikse hoofdpijn, zijn schedel leek wel in lijnolie te zijn gedompeld, maar hij leefde natuurlijk nog. Om dat te bewijzen bewoog hij eerst zijn vingers en zijn tenen, daarna zijn linker- en zijn rechtervoet en ten slotte zijn armen. De kist was groter dan hij in eerste instantie had gedacht, maar wel een beetje hard, en er prikte een krom geslagen spijker in zijn rechterschouderblad. En hij had het koud, want er lag geen deken.

De vrouw begon weer te huilen, bijgevalen door een eentonig geluid

uit meerdere kelen tegelijk. De mensen daarboven mompelden een woord met twee lettergrepen en het duurde even voordat de man wist welk woord het was.

Amen.

Ze waren bijna klaar.

Opeens klonk er een ander geluid, veel dichterbij. Een zacht gerommel, gevolgd door geruis dat met regelmatige tussenpozen werd herhaald.

Schraap... schraap... schraap...

De man hield zijn adem in. Iemand schepte aarde op de kist. Kleine steentjes vielen op het houten deksel en rolden eraf. Het licht in de kist werd steeds zwakker nu het graf steeds verder met vette, leemachtige aarde werd volgegooid.

Schraap... schraap... schraap...

Toen werd het donker. Zo donker als het graf.

Schraap...

Een laatste volle schep, wegstervende stemmen, voetstappen die steeds verder weg klonken.

Stilte.

De man kon de stilte bijna voelen; die kroop als taaie, zwarte olie vanuit zijn benen omhoog, stroomde door zijn ijskoude romp en bereikte ten slotte zijn hoofd en haar en bleef daar in zijn oren kleven. Hij baadde letterlijk in de stilte. Het voelde prettig, hoewel hij wist dat de stilte niet eeuwig kon duren.

De man wachtte. Hij luisterde, hij spitste zijn oren... en toen hoorde hij eindelijk iets. Een regelmatig geklop, alsof iemand ergens in de verte op een deur klopte. Het klonk steeds sneller en luider.

Daar zijn ze! Daar zijn ze eindelijk!

Na een tijdje begreep hij dat hij zijn eigen hart hoorde kloppen. Dat klopte en klopte, veel te snel, als een klok die te strak was opgewonden.

Wat is er daarboven aan de hand? Waarom gebeurt er niets?

De man begon te schreeuwen. Hij schreeuwde zo hard dat hij dacht dat de hele wereld hem moest kunnen horen. Maar niemand hoorde hem, hoogstens een paar kevers, pissebedden en regenwormen die ergens heel

dicht bij hem in de aarde rondkropen en krioelden, die wachtten totdat ze in zijn oren, ogen en ingewanden konden woelen.

Stilaan raakte de lucht op. Voor hoelang zat er eigenlijk lucht in zo'n kist? Een uur? Een half uur? Nog korter? Hij trok vertwijfeld zijn armen op, tot aan zijn ribbenkast, en duwde uit alle macht tegen het deksel. De aarde kruimelde door de spleten naar binnen en liep zijn ogen in, en hij hoestte en brulde en schreeuwde en schoof en duwde, maar het was tevergeefs. Zijn nagels drongen in het hout, alsof hij zich op die manier een weg naar de vrijheid kon banen, door de kist en door de aarde, terug naar de levenden.

Weer schreeuwde de man.

Hij schreeuwde omdat hij heimelijk hoopte dat hij dan wakker zou worden. Als kind had hij een keer een vreselijke nachtmerrie gehad, over een wolf met een bloederige bek die aan hem had geknaagd en hem daarna levend aan stukken had gescheurd. Toen had hij ook geschreeuwd, toen was hij badend in het zweet wakker geworden, en zijn moeder was aan zijn bed komen zitten en had een slaapliedje gezongen en toen was alles snel weer goed gekomen. Hij hoopte, hij bad, dat het ook nu slechts een droom was.

Dat was niet zo.

Dit gebeurt echt, dacht de man, die langzaam in de greep van de waanzin kwam. Dit is de wrede werkelijkheid. Ik ben alleen, niemand komt me helpen, ook zij niet...

Deze kist was zijn graf, een graf dat even echt was als de bedompte geur van de aarde, als zijn eigen, steeds zwakker klinkende gehijg, als het gekrabbel van de kevers, de pissebedden en de spinnen, en als de eeuwige duisternis die hem steeds verder en verder naar beneden trok.

1

Wenen, het Prater bij nacht, oktober 1893

De lichtstraal van de petroleumlamp tastte als een lange, dunne vinger door het donker. Hij danste heen en weer, hij zweefde over de struiken en langs de bomen, hij scheen even over een paar worstkraampjes en draaimolens, over de achterwand van een bonte poppenkast en over de hoge koepel van de Rotunde, en bleef ten slotte rusten op de zwarte fiaker die met hoge snelheid vanaf het Prater dichterbij kwam. Toen de koetsier het tweespan inhield, kwam het rijtuig met piepende wielen tot stilstand op de natgeregende Prater-Hauptallee. De man keek lachend door het luikje naar achteren en knipoogde naar zijn passagier.

‘Net zo rap als ’n Engelse locomotief. Kan zo meedoen aan de Praterderby. Tot uw dienst, meneer...’ Hij stak vol verwachting zijn hand uit en Leopold gaf hem zoals afgesproken de dubbele ritprijs, plus nog een paar extra muntjes.

‘Hartelijk dank,’ zei Leopold, die zachtjes kreunend overeind kwam van de met leer bespannen bank. Na deze dodenrit deden al zijn botten zeer. ‘Dat was verdraaid snel. U mag blij zijn dat u niet door een agent bent aangehouden.’

‘Ach, die houden me niet tegen als de politie zelf in m’n fiaker zit,’ antwoordde de koetsier. Hij deed het portier open en Leo werd meteen omringd door de koele, naar gras, paardenmest en modder ruikende vochtigheid van een Weens herfstonweer. Het was een lucht die hem aan een groot, rottend monster deed denken.

Het regende al urenlang, zij het niet meer zo hevig als in het begin. Het was een zware oktoberregen die op het dak van de koets kletterde en als hars uit de kastanjebomen om hen heen droop. Leo klapte zijn zilveren savonet open en zag dat het precies acht minuten na middernacht was. De rit vanaf het hoofdbureau van politie aan de Schottenring had slechts twaalf minuten geduurd, al waren er daarvoor wel wat verkeersregels overtreden. Ze mochten van geluk spreken dat er vanaf de andere kant geen paardentram was gekomen, of, nog erger, een van die nieuwerwetse automobielen die Leo door de Weense straten had zien rijden, bestuurd door een of andere bezopen dwaas met zijn snolletje aan zijn zijde.

Leo keek even over zijn schouder naar de laan die het grote park als een zwart lint in tweeën deelde. Het Prater was een uitgestrekt, dichtbegroeid park aan de oevers van de Donau, geliefd bij alle burgers, dat zich uitstrekte tot aan het Lusthaus en de paardenrenbaan Freudenu, waar de adel vertier zocht. Vlak achter de bomen, waar het zogenaamde Wurstelprater met al zijn attracties eindigde, leek de stad te gloeien. De vele gaslantaarns dompelden de variététheaters, koffiehuisen, spiegelpaleizen en ballengooitenten in een warme gele gloed. Hier, in het noordwesten van het park, vermaakte het gewone volk zich altijd op dezelfde manier. Uit de kroegen klonken zelfs op dit late uur nog gelach, geschreeuw en de geliefde volkse schrammelmuziek. Een ontstemde gitaar speelde samen met een Stiermarkse accordeon een sentimenteel straatdeuntje.

‘Mein Bluat ist so lüftig und leicht wie der Wind, i bin halt an echt’s Weanerkind...’

Onwillekeurig neuriede Leo het wijsje mee. Hij hing zijn versleten cameratas en de tas voor de droge platen om zijn nek, pakte de plompe vierkante koffer in zijn hand en stapte uit. De koetsier keerde met een knal van zijn zweep de koets en reed terug naar de muziek, het licht en het lawaai, terug naar het leven.

Hier in het bos wachtte de dood.

‘Hé daar, mannetje, hier wordt niet gewandeld!’ klonk opeens een stem in het donker. Er werd een kleine bult zichtbaar, grijs afgetekend tegen de pikzwarte horizon. ‘Wegwezen, dat is een bevel. Van de politie!’

Door de waas van regen zag Leo een gezette, oudere politieagent in een doorweekt uniform die briesend op hem afliep. De man had een flakkerende lantaarn met een gloeikousje in zijn hand, zo'n modern gasgloeilicht dat daarnet nog de fiaker had beschenen. Hij trok een beetje met zijn rechterbeen en baande zich duidelijk met moeite een weg door het struikgewas naast de weg. 'Alles is afgesloten!' riep hij. 'Hoor je dat, pooier? Als je je mokkeltjes zoekt, die zijn ervandoor. Dus vort, wegwezen!'

'Ik heb het begrepen, ik ben niet doof,' zei Leopold. Hij sloeg de revers van zijn chesterfield omhoog om het overbekende insigne te laten zien, de kokarde van donkergrijze stof met in het midden de dubbele adelaar van de Habsburgers. 'We doen hier allebei onze plicht, agent.'

'O, pardon, inspecteur, ik wist niet...' De ander sprong meteen in de houding. 'Nogmaals mijn excuses, inspecteur, maar uw collega's van de recherche zijn er al.'

'Ook dat is me bekend,' antwoordde Leopold. 'Ze hadden net zo goed een kampvuur kunnen aansteken.' Hij wees naar de flakkerende gloed in een bosje aan de andere kant van de heuvel die vanaf hier te zien was. 'Worden de sporen al veiliggesteld?'

'Sporen... Veiliggesteld?' De agent keek hem niet-begrijpend aan.

Leopold wees naar het schoeisel van de man, dat vol aangekoekte modder zat. 'Ik zie het al, u loopt met uw dienstlaarzen door de blubber. Zelfs in dit slechte licht kan ik sporen ervan in de aarde herkennen. De diepte ervan komt overeen met een, tja, robuuste heer, iemand als u. U loopt een tikje mank, ook dat zie ik aan uw voetafdrukken. Uw slepende tred is duidelijk te onderscheiden, ziet u wel? Ik wil daarom weten of andere sporen al zijn veiliggesteld of dat u hier simpelweg in het rond banjert als een wild zwijn over een akker aardappels?'

'Pardon... Ik... Nogmaals mijn excuses, inspecteur,' stamelde de dikke man.

'Dat zei u net al. Goed, de sporen zijn dus niet veiliggesteld. Oorlogswond?' Leo wees naar het stijve rechterbeen van de man.

'Oorlog? Eh... ja, maar hoe...'

'Uw manier van praten. Die doet me denken aan een militair, en als

ik uw leeftijd goed inschat, was u waarschijnlijk aanwezig bij de Slag bij Königgrätz. En o ja, en kunt u, als dat nog niet is gebeurd, een paar mannen naar het Wurstelprater sturen om getuigen te verhoren? Aan de drommen mensen rondom Calafati te zien is dit nieuws al bekend.'

Zonder verder nog een woord te zeggen liep Leo langs de beduusde agent naar de heuvel. Daarachter lag een klein meertje dat in het licht van de gaslantaarn glansde als zwarte olie. Aan de oever stonden een paar agenten in uniform, met hun typische plaatstalen helmen en donkergroene wapenrok, maar ook drie mannen in burger. Twee van hen droegen een overjas en een bolhoed, maar de derde, die jonger was, had geen hoed op. Hij stond een stukje bij de anderen vandaan, met gebogen hoofd, en maakte kokhalzende geluiden. Overal om hen heen was de grond doorweekt en omgewoeld.

Tot zover eventuele sporen, dacht Leo. Een wild zwijn had lang niet zo veel schade kunnen aanrichten.

Hij ademde nog een keer diep in en uit en liep toen met ferme pas, sjouwend met de koffer en de twee leren tassen, naar de twee mannen in burger toe. Ze stonden met lantaarns in hun handen rondom een levenloos lichaam op de oever. Toen Leo de kring van licht in stapte, keken de mannen verbaasd op.

'Wat moet u hier, verdomme?' bromde een van de twee, een gezette kerel met een dichtgeknoopte leren overjas die op knappen leek te staan; hoewel hij een bolhoed droeg, was toch te zien dat hij kaal was. Ondanks de regen kauwde hij op een koud geworden sigaar. 'Hup, wegwezen! Als u het Nordbahnhof zoekt, dan zit u hier verkeerd.'

'Dat zoek ik niet, en ik ben ook geen verdwaalde reiziger. Goedenavond, heren!' Leo lichtte even zijn elegante grijze gleufhoed en liet opnieuw zijn insigne zien. 'Is de rechter-commissaris er al?'

De man met het kale hoofd kneep zijn ogen tot spleetjes, kauwde weer even op zijn sigaar en tuurde aandachtig naar het insigne. 'Wie bent u? Ik heb u nog nooit op het bureau gezien.'

'Herzfeldt.' Leo maakte een korte buiging. 'Leopold von Herzfeldt. Uw nieuwe collega.'

‘Herzfeldt... Dat klinkt nogal Joods. Bent u een Jood?’

Leo zweeg. De tweede man met bolhoed stapte naar voren. In tegenstelling tot zijn gezette collega was hij lang en mager, met een walrussnor en dun haar dat als nat zeewier over zijn voorhoofd hing. Zijn vilten overjas was doordrenkt van de regen en daardoor zo zwaar geworden dat de stof trok bij de schouders. In het donker leek hij net een verformfaaide vogelverschrikker na een onweer.

‘Ik geloof dat ik weet wie dit is, Paul,’ zei hij. ‘Commissaris Stukart heeft het een paar dagen geleden bij het ochtendoverleg kort over hem gehad, weet je nog? Over een jonge vent uit Graz...’

‘Als je het mij vraagt, klinkt hij eerder als een Joodse Piefke.’ De dikke man gebruikte de bekende neerbuigende term voor Duitsers. ‘Zo praat toch geen hond.’

Ze voerden hun gesprek alsof Leo er helemaal niet bij was, en dus schraapte hij zijn keel.

‘Officieel begin ik hier morgen pas,’ zei hij plechtig, ‘maar ik was vandaag al op het bureau, om zeg maar mijn werkplek in te richten... En toen hoorde ik over deze zaak hier. En ik dacht in een opwelling, kom, ik bied mijn hulp aan...’

‘In een opwelling? Op een zondag? U was op zondag op het bureau, terwijl u niet hoefde te werken?’ De dikke kaalkop, die blijkbaar Paul heette, lachte luid, met de sigaar in zijn mond. Ondanks zijn ruige bakkebaarden was te zien dat hij op zijn rechterwang een litteken had, mogelijk van een duel. Hij wendde zich tot zijn graatmagere collega. ‘Wat zei ik, Erich? Dat moet een Piefke zijn. Geen Oostenrijker doet zoiets, zelfs niet eentje uit Stiermarken!’

‘En hij heeft zijn bagage bij zich,’ zei de magere man grijnzend. Hij knikte naar de grote koffer en de tassen.

Leo glimlachte flauwtjes. ‘Nu ik hier toch ben, kunnen de heren me misschien uitleggen waar het hier om gaat?’ Hij wees naar het levenloze lichaam tussen hen in. ‘Of beter gezegd, om wie?’

Hij richtte zijn blik voor het eerst op het lijk dat voor hem op de modderige oever lag. De dode was een tengere jonge vrouw, die Leo op begin

tot midden twintig schatte. In haar lichtblonde haar kleefden blaadjes en modder. Haar linnen blouse, waaronder een flinke boezem te zien was, was gescheurd en haar rok, die onder de bloedvlekken zat, was omhooggetrokken. Overal zat opgedroogd bloed: op haar wijd gespreide bovenbenen, haar blouse, haar gezicht en de rest van haar lijf, maar vooral op haar hals, die een gapende open wond was. Iemand had de keel van dit meisje doorgesneden, en wel zo grondig dat haar bungelende hoofd elk moment van de rest van haar lichaam leek te kunnen vallen.

Leo zag dat er een glanzende zwarte kever vanuit haar haar, dat drijfmat was van de regen, over haar gezicht kroop. Ze had haar ogen opengeperd, alsof ze niet kon geloven dat ze zo jong aan haar einde was gekomen. Haar voeten bungelden in het water. Een van haar schoenen was van haar voet gegleden en dobberde nu als een bootje in het ondiepe water langs de oever.

Leo moest denken aan het liedje dat hij de muzikanten net nog had horen spelen.

‘Mein Bluat ist so lüftig und leicht wie der Wind, i bin halt an echt’s Weanerkind...’

Hij keek naar een plas die langzaam volliep met rood water. Het leek net verdunde verf.

‘We zijn hier nog maar net, opgeroepen door het bureau van het tweede district,’ zei de magere man, die blijkbaar Erich heette en de meest toeschietelijke van de beide inspecteurs was. ‘Het arme kind heeft geen papieren bij zich, maar we komen er wel achter wie het is.’ Hij haalde zijn schouders op. ‘De rechter-commissaris is aan de late kant, het is immers zondag. Dan gaan de brave burgers na hun gebraden rundvlees met gekonfijte aardappels vroeg naar bed. En de minder brave gaan naar het Prater...’

Hij knikte naar het lijk. Aan de andere kant van de heuvel klonk het vrolijke gejoel van een paar vrouwen, gevolgd door de verlekkerde lach van een man. Calafati, het meer dan levensgrote standbeeld van een Chinees met een draaimolen eromheen, stond hier niet ver vandaan. ‘Dit zien we helaas vaker wanneer jongedames een bezoekje aan het

Prater brengen,’ merkte de magere man op. ‘Het meertje bij de Constantinühügel trekt de nodige jonge paartjes. Ik denk dat ze met haar vrijer een stukje wilde varen en dat hij meer wilde. Zij zet het op een gillen, hij raakt in paniek...’

‘En snijdt meteen als bij een kip haar keel door?’ Leo hurkte neer in de modder en begon aan een oppervlakkige inspectie van het lijk. Hij meende de zwakke, metalige geur van het bloed te ruiken. ‘Waarom heeft niemand de sporen veiliggesteld?’

‘Toen wij hier aankwamen, was alles al vertrapt,’ mompelde de gezette man met het kale hoofd en de sigaar, die naast zijn graatmagere collega was gaan staan. Zo naast elkaar deed het tweetal Leo denken aan de poppen in de schiettenten die in het nabijgelegen Wurstelprater te vinden waren. ‘Door de getuigen die dit kleine ding hebben gevonden, die vriend van haar, de agenten...’

‘Waar zijn die getuigen? Ze zijn toch wel afzonderlijk verhoord?’

‘Het waren twee dronkenlappen die de heuvel op zijn gelopen om te pissen. Samen met een hoertje trouwens, dat blijkbaar hun slurfjes heeft vastgehouden. Maar inderdaad, collega...’ De kale dikkerd liet het laatste woord spottend klinken. ‘We hebben ze alle drie afzonderlijk verhoord en voor nader onderzoek naar de Theobaldgasse overgebracht. We zijn goed opgeleide politiemannen, net als u, begrijpt u? We weten wat we doen. En u komt hier ongevraagd... Hé, wat doet u nu?’

Leo had in de tussentijd de leren koffer en de twee tassen neergezet en klapte het deksel met de goed geoliede scharnieren open. In de koffer zaten vakken van verschillend formaat, gevuld met ampullen, doosjes, bakjes en gereedschap, en ook nog eens tien vellen schrijfpapier, een vulpen, een potlood, een loep, een stappenteller, een kompas, een meetlint, drie witte stearinekaarsen en een zilveren crucifix.

Met een vaardige beweging pakte Leo de stappenteller, een duur stuk maatwerk uit Jena. Zonder iets te zeggen liep hij met het metalen werktuig ter grootte van een zakhorloge in keurig afgemeten passen over de open plek, waarbij hij af en toe even bleef staan om een aantekening te maken. De beide mannen waren zo verbaasd dat ze hem een tijdlang zwij-

gend gadesloegen, en ook de agenten staarden verbluft naar het schouwspel, alsof het een zeldzaam dier tijdens de paartijd betrof.

‘Waar bent u in vredesnaam mee bezig?’ merkte de kale man ten slotte op.

‘Ik breng de plaats delict in kaart, zoek naar sporen en... Aha! Kunt u me misschien even bijlichten? Hier, graag.’ Leo wendde zich tot een van de agenten, die zijn lantaarn vlak bij een voorwerp op de oever hield. Daar lag een met modder besmeurd lint van rode zijde dat door een laars dieper de grond in was getrapt. Leo raapte het op met een pincet en stopte het tussen een dubbelgevouwen vel papier. Daarna keek hij in het rond, op zoek naar nog meer sporen.

‘Hebt u een hoed gezien?’ vroeg hij ten slotte aan de mannen om hem heen. ‘Een dameshoed?’

‘Er lag geen hoed,’ zei de magere Erich. ‘We hebben zelf alles al afgezocht, alleen dat lint hadden we niet gezien. Waarom vraagt u dat?’

‘Soms zijn de dingen die we juist niet vinden interessanter, vindt u niet?’ Leo wees op het groepje van ongeveer tien mannen die zwijgend in een kringetje om hem heen stonden. ‘U hebt allemaal een hoofddekseel op, en terecht, want het regent. Zijn er vrouwen die in een onweer als dit zonder hoed naar buiten gaan? Dat denk ik niet. En het regent al...’ Hij klapte zijn zakhorloge open. ‘Al een uur of twee. Dat betekent dat ze van huis moet zijn gegaan toen het nog droog was, al dan niet in haar eentje. De lijkstijfheid is nog niet ingetreden en voor een langdurig uitje heeft ze veel te weinig aan, zelfs geen jasje, en dat in oktober. Het tijdstip van overlijden moet dus tussen gisteravond negen en tien uur liggen, en ze komt uit de naaste omgeving, ik vermoed uit het tweede district. Haar kleren zijn eenvoudig, maar wel netjes. Hm...’ Leo knikte nadenkend. ‘Een arm, maar keurig meisje dat zich met een rood lint heeft opgedoft en op zondagavond naar de Constantinhügel in het Prater is gegaan. Een dienstmeisje, vermoed ik. Als we willen weten wie de overledene is, moeten we dus nagaan of er in het tweede district dienstmeisjes worden vermist. Bent u het daarmee eens, heren?’

Een tijdlang zei niemand iets en waren alleen het gekletter van de regen

en de muziek in de verte te horen. De agenten hadden met open mond naar Leo's uitleg staan luisteren.

Ten slotte stapte de man met het kale hoofd naar voren. Op zijn voorhoofd zwol een rode ader op en het litteken op zijn wang trilde geagiteerd. 'Dat zijn alleen maar vermoedens, wijsneus!' blafte hij. 'En waarom doet u zo arrogant? Weet hoofdcommissaris Stehling wel dat u hier bent? Ik heb hier de leiding over het onderzoek, is dat duidelijk?'

'Rustig maar, Paul.' Magere Erich legde zijn hand op de arm van zijn dikke collega. 'Ik vind het interessant klinken. Laat die Piefke zijn gang gaan, dat kan toch geen kwaad?'

Dikke Paul maakte een minachtend geluidje. In de tussentijd was de derde man in burger naar hen toe gelopen. Hij was erg jong, nog jonger dan Leo, en zag opvallend bleek. Hij had vlasblond haar en een dun snorretje dat met potlood op zijn gezicht leek te zijn getekend.

Met een zakdoek veegde hij verlegen zijn mond af, waaraan nog een restje braaksel kleefde. De aanblik van het bloederige lijk was deze fijnbesnaarde collega duidelijk te veel geworden, maar hij had blijkbaar wel goed naar de uitleg van Leo geluisterd. Ondanks zijn misselijkheid keek hij geboeid, of in elk geval geïnteresseerder dan de twee oudere heren in burger.

'Kunt u me misschien even helpen?' vroeg Leo op kalme toon aan de jonge man.

'Laat Andreas Jost met rust!' zei de kale dikke man, die blijkbaar de leiding had. 'Dit is zijn eerste lijk. Het is al erg genoeg dat hij op deze open plek staat te kotsen, maar als hij ook nog eens over het slachtoffer heen braakt, kunt u wel inpakken met dat fraaie spoorzoeken van u! Bovendien moeten we wachten totdat de rechter-commissaris er is. Zo zijn de regels!'

'Tegen de tijd dat die hier is, heeft de regen alle sporen uitgewist,' antwoordde Leo. 'Wilt u dat op uw geweten hebben?'

'Daar zit wat in, Paul,' merkte de magere man op. 'We kunnen in elk geval een begin maken.'

De hoofdinspecteur zweeg koppig en kauwde op zijn sigaar. Ondertussen liep de jonge Jost naar Leo toe en knikte. 'Het... het gaat wel weer.'

Mijn excuses. De bloedworst bij het avondeten is blijkbaar niet zo goed gevallen. Wat... wat kan ik doen?’

‘Ik heb iemand nodig die alles noteert.’ Leo gaf de jongere man een potlood en een vel papier aan. ‘U moet alles opschrijven wat ik tegen u zeg.’ Hij ging naast het lijk op zijn hurken zitten en begon op luide toon zijn bevindingen te dicteren. ‘Geslacht vrouwelijk, leeftijd tussen de twintig en vijftientig. Lijkstijfheid is nog niet ingetreden. De keel is doorgesneden met een...’ Hij boog zich over de dode heen. ‘Met een scherp voorwerp.’

‘Dat zal wel een mes zijn geweest,’ merkte magere Erich grinnikend op. ‘Wat kan het anders zijn, slimmerik?’

‘Een fijne snee, niet gekarteld,’ ging Leo onaangedaan verder. Hij pakte het meetlint. ‘Zo te zien een dunne kling, mogelijk een scheermes. De snede is...’ Hij knipperde even. ‘17,3 centimeter lang en kaarsrecht, zodat mijns inziens een glasscherf van bijvoorbeeld een wijnfles kan worden uitgesloten. Het onderzoek van de lijkschouwer moet hierover uitsluitel bieden. Het slachtoffer is vermoedelijk verkracht.’

‘Vermoedelijk?’ Paul met het kale hoofd lachte. ‘Gefeliciteerd met uw verrassende ontdekkingen, collega. Het is wel duidelijk dat eentje het er flink van heeft genomen.’

‘Geen sporen van een worsteling,’ vervolgde Leo, terwijl de jonge Jost met trillende handen meeschreef. ‘Het is zo te zien erg snel gegaan en dat wijst erop dat het slachtoffer de dader waarschijnlijk kende.’ Leo pakte de hand van de vrouw vast en bekeek die zorgvuldig. ‘Geen uitgetrokken haren, geen schrammen, alleen...’ Hij aarzelde en vroeg toen aan een van de agenten: ‘Kunt u me even bijlichten?’

In het dansende licht van het gloeikousje zag Leo dat er op de rechtermouw van de blouse zwarte vlekken zaten. Het was een vettig goedje dat op smeer leek. Hij pakte een schaar uit zijn koffer en knipte het besmeurde stukje stof af.

‘Een reageerbuisje uit de koffer, graag,’ zei hij tegen zijn nieuwe assistent, die hem na enig zoeken het gevraagde voorwerp aangaf.

‘Wat... wat is dat?’ vroeg de jongeman.

‘Daar komen we hopelijk nog achter.’ Leo rook er even aan. De geur deed hem aan teer denken, maar dan scherper. ‘We gaan het in elk geval onder de microscoop leggen. Wie weet kan het ons meer vertellen over de moordenaar, maar het kan ook simpelweg viezigheid zijn. Elk spoor moet worden onderzocht.’ Hij stopte het stukje stof in het buisje, deed er een kurk op en gaf het aan een van de agenten. ‘Breng dit naar het bureau. Daar hebben ze toch wel een microscoop?’

‘Bent u nu klaar met de voorstelling?’ kwam de kale tussenbeide. ‘Ik heb inmiddels wel genoeg gezien...’

‘Eén dingetje nog.’ Leo stond op en liep naar zijn leren tas, die een stukje verderop stond. ‘Ik neem aan dat geen van u een camera bij zich heeft?’

‘Zo’n apparaat voor fotografie? Maakt u een grapje?’ Magere Erich grinnikte weer. ‘Waar denkt u dat u bent? Op de wereldtentoonstelling in Chicago?’

‘De Universal-Detektiv-Camera van de firma Goldmann is een wonder van techniek,’ zei Leo, die niet op de spottende toon van de ander inging, maar ondertussen zijn tas opendeed. ‘Een van de modernste camera’s op dit gebied, die zelfs over een groothoeklens beschikt.’ Hij haalde een vierkant zwart voorwerp ter grootte van een koffiemolen tevoorschijn en maakte met een vaardige beweging de sluiting open. De stoffen balg schoof naar voren als bij een trekharmonica.

‘Er zijn natuurlijk ook handzamere modellen, zoals die van Krügener,’ legde Leo uit. ‘Maar zelf vind ik het formaat van de Krügener tegenvallen. De Weense politie doet er goed aan om een paar camera’s van Goldmann aan te schaffen. In Parijs en Londen zijn ze wat dat betreft al veel verder. Het probleem is altijd het licht. Daar heb ik iets op gevonden, al is het natuurlijk een provisorische oplossing...’

Leo pakte een van de kaarsen. Rond de bovenkant van de kaars had hij een metalen buisje geschoven waaraan een rubberen slang met een blaasbalg ter grootte van een hand was bevestigd. Het wonderlijke voorwerp leek een beetje op een claxon. Leo schudde wat wit poeder uit een doosje in het buisje en stak de kaars aan. Daarna gaf hij het merkwaardige geval aan Jost. ‘Wilt u op mijn teken in de blaasbalg knijpen? U moet wel op